

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

42. Kdor boče pravilno pisati, mora se slovnice učiti, dokler je še mlad; nekako tudi o tem nauku veljá: „Ura zamujena — ne pride nobena“. Tega pa lahkomiselna mladina velikrat noče spoznati. Taka, tudi prav zmožna, za slovenščino strastno vneta mladina je Metelkotu prizadevala dokaj grenjav, bodi si pismeno, bodi si ustmeno, in le čuditi se mora človek, kako mirno je presojal on tudi take reči. V dokaz náte le spiska dveh slovečih pa obéh že umerlih pisateljev o slovniški učenosti po prej naznanjenih besedah Kvintilijanovih, da se tim bolje pokaže starega učitelja previdna resnoba, pa mladih dijakov (časih — brez zamere — divjakov) preširna kratkovidnost. Spiska sta v tedanji obliki z vmes rudeče pisanimi, tukaj v oklepih različno tiskanimi opombami Metelkovimi.

I. „Da slovniška učenost več prinese, kakor pa kuže, je tako gotovo, da nar bolj zabita buča nad to resnico dvomila ne bo; le poglejmo namreč, kaj je že ta učenost prinesla in vidili bomo cele sklade slovníc i drugih slovstvenih neizrečeno učenih knjig; kaže pa nasproti tako malo, da ni bolj krotke živali, kakor je slovničar, ki se le s čerkami peča. (Ni lepo reče no.)

Da je potrebna podpora vsim učenostim, se bo pa iz tega nar lože previditi dalo, če je bila med vsimi učenostmi nar perva na svetu, ker dokler podpore ni, tudi reč, ki ima na nji stati, obstati ne more. Če je pa taka ali ne, pa vsakvé, i ni treba, da bi mu jaz to reč dalje razlagal.

Da je slovnica mladini potrebna, pa mora zopet gotova resnica biti, sicer bi je nam ne vlivali tako v glavo, da nas že glava i trebuh od nje boli. (Vaša ohelnost je tega kriva, ki vas pa, ako je ne premagate, v prep pad páhne.)

Prijetna starim že mora tudi biti, ker se tako zakopljejo v stare rokopise, slovnice i zastarane oblike, kakor kert v zemljo. (To je gerdazarobljenost.)

Da pa vsim mila ni, naša vsa šola lahko v dokaz služi, ker vsak je ima že toliko v želodcu, da se mu preseda, da si ravno je še vsacimu kaj manjka. (Če je manjka, je ni preveč.)

Od skrivnost, ki bi jih slovnica spremljevala, nič ne vem, i ako bi tudi kaj vedel, od skrivnost se ne sme goveriti. (Vsajtolikobi sem moglo povedati v čem skrivnost obstoji.)

Na čelu je tej nalogi rudeče napisana razsodba:

Slovnica dosti olikana, če tudi ne godna.

Vredeva terda, zoperna, slovniški učenosti sovražna, neizpeljana.

II. „Ali se je Homer učil slovnice, ali pa Mozes? Učeni možje se niso skazali tega. Ali pa zavoljo tega ni slovnica potrebna? — Potrebna je! Zakaj? zato, ker je Kvintiljan rekel. On gotovo ni brez pomislika govoril. Verjemimo mu torej in učimo se slovnice, saj je ona spremljeavka skrivnost. Kdor se nje uči, na veke ne bo pogubljen, ker le tisti, ki nima skrivnost na jeziku,

in ki to v sercu obderži, kar mu prijatelj ali kdo drugi zaupa, je mož, ki prijatelj ljubi, kakor Bog zapové, in kdor prijatelj ljubi, kakor Bog zapové, bo zveličan. (To ne gre sem). Srečen je torej tisti, ki se slovnice uči.

Ona prinese veliko koristi; če se postavim učenec slabo slovnice uči, koliko jeze prizadene učeniku, koliko risov mora ta s tužnim sercem narediti, in svinčnik se grobu bliža. Ali ni torej vsak bedakast, če se slovnice boji, saj še ni nobenemu nič hudiga storila, razun tistima, ki hoče bistroumno kako slovniško resnico spričati, in ga strela praviga moža v molčanje pobije. — Potrebna je mladim. Resnično, v Rimu je vsak deček najprej k slovničarju šel, in ko je enmalo odrastel, koj ga je zapustil. Torej je nam treba, zdaj dokler smo še majhni dečki, se slovnice učiti, kadar bomo pa seženj veliki, se bomo kaj družega poprijeli, in to nam bo gotovo dobro od rok šlo, ker bomo terdo na slovnici stali. (Vse je skerhano in nezvezano.) —

Prijetna je starim, saj imamo dosti izgledov, toraj nam ni treba tega dalje dokazovati. — Kaj iz tega sledi?

Učimo se slovnice pridno, ker le ona je, ki nas v pisanji vodi po pravi poti, de ne zajdemo v goščavo zmot, ker vsak, ki enkrat vanjo zajde, je revež, kteriga je oslepila zmeta, dese je bo le s težkim sercem znebil. In ta človek je gotovo pomilovanja vreden. (Naloga je vsa zanemarjena.) Horacije rekel:

Vos exemplaria graeca versate manu diurna, versate manu nocturna.

In kar je rekel Horaci, to bomo obrnili na slovnico in zaklicali:

Učimo se slovnice z dušo in telesam.“ (Kje je je pamet?)

Konec te naloge je opomba: „Vaša oholnost, prehlapnost, prejezičnost Vam žugajo prepad. Na čelu pa:

Slovnica sama na sebi ni brez veljave.

Vredeva terda, neslana, gerčasta.

Obéna téma prav zmožnima učencema je napovedoval Metelko prepad, ako ne premagata oholnosti svoje; in res, umerla sta oba v naj boljših letih prevred za-se, prerano za narod. — Tako je tudi drugim čertal napake in grajal jih v šoli, češ, da je slovnica „prenagljena, pomanjkljiva, po lahkomišljenosti ali zanikernosti verzélasta, na zeló nizki stopnji, silo zanemarjena; vredeva pa v pravi zvezi dosti dobra, godna, ali pa prenizke mođrosti, berzna, nepremišljena, pokvarljiva. — Vaša nepaznost in razmišljenost delo uničuje. — Vaša razposajenost se razodeva kakor sploh v Vaši osebi tako tudi tukaj v osebnih znamenih“! itd. —

Tako je pismeno pa tudi ustmeno marsikteremu povedal ob kratkem, kar mu je šlo. Dobro še pomnim, da je součencu mojemu na glasno vprašanje: Zakaj ste mi podčertali sonce brez I, sej Hrovatje tudi pišejo sonce? — kratko pa krepko odgovoril: Hrovatje tudi pišejo dug pa vuk. Kar omolknil je součenec moj, češ, slovenski pišem dolg pa volk, pisati mi je toraj tudi solnce ne pa sonce. — Bil je Metelko Dolenec, in marsiktero je mógel preslišati o polglasniku, o dolenski izreki, o nenavadnih besedah v slovnici itd.; toda — bil je tudi, kakor pravi Slomšek, ves Slovenec, in znal je toraj Gorenecem in Notranjecem povedati jo po slovenski, kadar je bilo treba. Na preneumne ali prederzne ugovore navadno ni imel odgovora. Tako mi je sam pripovedoval oučencu, kteri je hudo jezikal, da „gonobiti verderben, schänden, gonoba Ue-

bertreibung, Schande str. 115 v Lehrgebände“ — ni nikjer v navadi; da mu je pa malo poznr brat njegov s kmetov rekel: sej sem ti že večkrat pravil, če boš tako nagle jeze, da se boš sam „ugonobil“!

Kakor Vodniku so poslednje leta tudi Metelkotu nekteri dijaki („Leicht-sinnige — ich will sie nicht Schüler nennen — erfrechten sich, den Unterricht zu stören“ — piše prof. Petruzzi v Vodnik Album pg. 14.) zelo naga ali ter ponašali se z rečmi, katerih so se pozneje sramovali. In res, nikogar še nisem čul, da bi se bil hvalil: „To smo ga dajali, prav mu je bilo itd“; — marsikoga pa sem slišal, ki je omilovaje spoznal: „To ni bilo prav, to je bilo prehudo, žal mi je, da se nisem bolje učil slovenščine, da Metelkota nisem rajši poslušal; zdaj bi pisal rad to in to, pa ne znam pravilno, popravljati dajat drugim me je sram itd“. — In koliko dobrega blaga ostane tako v predalu bodi si v rokopisih, bodi si le v možganih, ter ne pride na dan, narodu slovenskemu na zgubo!

Kakor Vodnik je tudi Metelko take djanja navadno pripisoval mladostni nagajivosti in razposajenosti. Nekteri so mu šteli to v zlo, da je molčecnost njegova bila boječnost, krotkost le slabost; toda — šolski zapisniki kažejo, da je dobro poznal svoje učence, in skušnja poterjuje, da je dvojka pa trojka njegova nekterega spodbodla, ki prej ni maral, poznej pa se je iskreno poprijel slovenščine in marljivo pospeševal nje slovstvo. — „Redek dar je bil njegov mirni duh, zlata in obéndonjanja vredna njegova poterpežljivost z marsikterokrat sitno in nepremišljeno mladostjo (Zg. Dan. 1861). „Pripoveduje se, da mu je v tem bilo vodilo.“ „Wenn Kinder schwätzen, so straft man sie: Wenn Erwachsene schwätzen, so ermahnt man sie; wenn die Ermahnung nichts fruchtet, so nimmt man sich zur Notiz; und wenn der Notizen viele sind, wird man — unwillig!“ — Vidi se, da je ravnal z mladino tudi prav po Vodnikovo, svést si tega, kar piše ranjki Matija Vertovec (r. l. 1784, u. 1851.) o njej vsemrednikom: Spomnite se in živo si k sercu vzemite, da je mladost rada lahkomi-selna, hitro pozabljiva in velikrat prenegla. —

Šolsko obzorje.

Ogled po šolskem svetu. Ni še vseh dni konec in še so učitelji, kateri se ne sramujejo biti katoličanje; tudi ni povsod tako, kakor pri nas v Avstriji, ko dunajski židovi in neverci kerščeni ali nekerščeni od »lehrertaga« do »lehrertaga«, od Dunaja do Celovca in tako naprej svojo obrabljeno blago na prodaj nosijo; kerščanski učitelji pa stermé slabo blago za dobro kupujejo, in ga po ožjih krajih raznašajo.

3. 4. in 5. sept. t. l. je bil v Dettelbach-u na Bavarskem splošni zbor bavarskega katoliško-pedagogičnega društva za Bavarsko. 3. sept. zvečer popozdravljali so se prišedši, in vdeležovalcem zbora se je naznanil red za prihodnje dni. Začeli so zborovanje s slovesno službo božjo. Virčburški škof gosp. dr. Jan. Val. Reissman, je nalašč sem prišel, da je imel veliko mašo.